

PRZEBACZYĆ (95) *vb pf*

e jasne; w inf -bã- (3) *LubPs, RejZwierc* (2), *-ba-* (2) *Strum, Oczko*. ◇ *W imp -bacz HistLan* (2), *-bącz* (1) *KlonKr*. ◇ *W pozostałych formach -bã-* (79), *-ba-* (2) *KlerWes, MurzHist*.

inf przebaczyć (5). ◇ *fut 1 sg* przebãczę (1) [*zapis: -e*]. ◇ *2 sg* przebãczysz (7). ◇ *3 sg* przebãczy (25). ◇ *praet 1 sg m -m* przebãczył (1). ◇ *2 sg m -ś, -eś* przebãczył (10). *f -ś* przebãczyła (1). ◇ *3 sg m* przebãczył (22), przebãcz(e)ł (1) *Calep*. ◇ *3 pl m pers* przebãczyli (3). ◇ *plusq 1 sg m -em* był przebãczył (1). ◇ *imp 2 sg* przebacz (3). ◇ *3 sg* niech przebãczy (1). ◇ *con 2 sg m* byś przebãczył (1) *HistLan*, by przebãczył (1) *Strum*. ◇ *1 pl m pers* bychmy przebãczyli (1). ◇ *3 pl m pers* by przebãczyli (1). ◇ *con praet 3 sg m* przebãczyłby był (1) *BiałKat*, by był przebãczył (1) *KochMuza*. ◇ *impers fut 3 sg* przebãczy się (1). ◇ *praet* przebãcz(o)no (2). ◇ *part praet act* przebãczywszy (5).

Sł stp notuje, Cn s.v. nie (negans particula), Linde także XVII w.

1. *Zapomnieć, pominąć, zlekceważyć, zaniedbać* (71): Iżem já Bog a nie dzieczie A zařz ya miewam prziftawj Kiedy/ czynię moye řprawj [...] Strefktacz řkaracz kogo racze Ać czařem dřugo przebacze Nigdycz pomřta niewczieće Choczia řye jey keż odwlicze *RejKup* aa3.

przebaczyć kogo, czego (9): Mamy my Swiete Doctory Wktorych tak yeřt rozum spory Iż wřřytkego poprawili Cze go yni przebaczilj *RejKup* x3v; tak vpadli/ iako řynowie ktorzy oicowřkiego napominaniá przebaczyli abo řię iako wniesli a oicowřkiem řkaraniem mogá być naprąwřeni. *MurzHist* L2v; obległ [*ksiąęę Selewkus*] mácocheř/ ktora řie mu pod řlubowánim iego obyczáynego záchowánia dáłá/ wřzák potym przebãczył tego/ dał zábic cnotliwá pániá Berenicen [*tj. macochę*] *BielKron* 128; *BiałKat* 53v; Bo iákoby czego przebãczył ná skłádánim álbo ná przyłóženim/ tedy iuż wřzyřtko pomyliř *Strum* Cv; *KochPs* 14, 66; Iuż tego przebac. Bo w Węgrzech walkámi Zábáwion będąc: nie mogł bydz z Lechámi. *KlonKr* E2v; *PowodPr* 79. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym.*

przebaczyć co (3): A iuż řnadz miły pánie choć przebaczywřřly godnoć nářřę pomni wřdy ná błogolřawione ymię twoie *RejPs* 119; czynř ná podobnych mieyřcách znáki/ y łokcie pokárbuy álbo popiřz/ iákoc wielé łokci wagá vkazála/ iż kiedyć řye kędy co zmyli álbo przebaczy/ tedyć řye będąie nie dáleko wrócić do ónego znáku z wagá. *Strum* Cv; ieřli niřyéy álbo wyřyéy [*niř poprzednio*] vkázuie [*waga*]/ tedy Blářzká źle odcérklowána/ ábo ówi co řznur trzimaiař/ co vchylili/ álboř téz řam co ná řkládánim przebãczył/ alboř nie dowáżył. *Strum* C2.

przebaczyć kogo, czego a. kogo, co [*w tym: po przeczeniu* (54)] (57): Y inřřyřch iey [*królewny Izabeli*] řiořtr miřyřch pan bog nieprzebãczy Ze krolá y krolewá wnich poćieřřyć raczy *KlerWes* A2; Błogolřawyonyřz to Pan moy co mnye nye przebãczył/ A głos wyerney proźby moyey řam wřřyřzeć raczył *LubPs* G3v; Otuchá dobra iáko Pan ząwřdy wyernego/ choć w vbořtwie/ nie przebaczy. *LubPs* Iv *marg*, E4, Fv, H2, I, K2 (15); Rzekł Pan Bog do Moizęřzá: Nieprzyiaciele was przebaczyli y zdrádzili Mádiánitowie/ biycie ie á pomřćicie řie řwoiey bráciey. *BielKron* 43; *RejPos* Ooo5v; *HistLan* F5v; *RejZwierc* A4v, [28²]; A iż tá áffectia przychodźi w vdy á w koláná nabárźieyř/ nietylko mieyřca řkurczoné máżąc/ ále téz y krzyřá od któřego thé źéły pochodzą/ nie przebãczyć *Oczko* 33; Błogolřawion bądź pánie/ [...] Iáciem iuż był bez máłá zwałpił w řářce twoieyř/ Aleř ty nie przebãczył przedřię řkárgi moieyř. *KochPs* 43, 14, 24 [2 r.], 38, 159; *MWilkHist* G3; By mi był nie zořtáwił oyciec nic po řobie/ Albo żebym nie vmiáł przeřtáć ná chudobie: Iednák by mię

Myślzkowłki Piotr był nie przebaczył/ Który fwą hoyną ręką podeprzyć mię raczył. *KochMuza* 28; Imię fye przypátrować/ bych rychléy obaczył: Y fnum iuz tám zániechał: zgołám go przebaczył. *PudlFr* 66; Pośrzod piecá z ANioły chodzili [młodzieńcy]/ Wfzechmocność thwoię wielbili/ żeś przez dziw okazać raczył/ iákoś Sług fwych nie przebaczył. *ArtKanc* I18v, B19v, H18v, L3, L13, L19v; *KołakSzczęśl* B2v; Bo Bog widząc niewdzięcznego/ Láłki fwoiey niegodnego. Wfzyftko mi to odiać raczył/ Leć mię ielzche nie przebaczył. *CzahTr* H3v, H3v, H4; [*SeklStudent* b3v; *ListyPol* II 1548/58; Abychmy podług rofkazania pana Chriftułowego do Sacramentu fzly [...] A ofobliwie gdy kto fpobudzenia fłatańkiego/ Chriftuła i słowa iego przebaczywfly/ zonego przepamiętania zgrzeffy *UstKościel* 68v; Páweł Święty niezákázował małżeńftwá wolnym ludziom/ owfzem mówił: Kto fye niemoże wftrzymać/ niechay fye ożeni: á wfzákże pożytków nie przebaczył czyftości *BiałPos* 195 (*Linde*); *RybWierszeŻałob* B4v]. Cf *przebaczyć kogo (po przeczeniu) czym; kogo (po przeczeniu) na czym; kogo (po przeczeniu) w czym [= w jakich okolicznościach]; kog o (po przeczeniu) w czym [= pod względem czego]*.

przebaczyć kogo (G a. A) (po przeczeniu) czym (4): Nyewyernikow fwą pomftą teźci nye przebaczy [*Pan*]/ Wfłytki ich wfłeteczeńftwá frodze im zápłaci *LubPs* K2, E4, K2v; *RejZwierc* A4v; [Gdysmy tam Jarosza Koryckiego koniuszego naszego dla opatrzenia niektórych koni i stad naszych, posłali, niechcielismy zapomniec, abysmy podle obyczaju zwykley łaski naszej was pisanim naszym przebaczyć mieli *ListyPol* II 1548/58].

przebaczyć kogo (G a. A) (po przeczeniu) na czym (1): (*nagł*) Do zacnie Vrodzonego Mikołáiá Reyá z Nagłowic dziedzicá. (–) Z Wyfokości nawyfzłzey Pan ftworzyciel zyemie/ Z láłki fwoiey obfitey wżyczyłci wiele. A ifcie cie ni ná czym przebaczyć nie raczył/ Co przyftoi mądreemu/ tobie teź dáć raczył. *RejZwierc* 266.

przebaczyć kogo (G a. A) w czym [= w jakich okolicznościach] (16): *KlerWes* A; Abowym ty moy Pánye zmiłowác fie raczyłz/ A w káżdym zámutku mym ty mnye nye przebaczyłz *LubPs* L3; choć iuz zdamy fie w náviedzeniu páńfkim od Páná fwe⁸⁰ opufzczonymi/ á wfzákóz yednák nas Pan w thych bolefcíčách dułznych y ciełfnych nie przebaczy *LubPs* Y5 *marg*, F3, I *marg*, L2v, N6v, Ov (10); Aż zálię Pan Bog poda kiedy tákiey drogi/ Ze ielzche k chwale iego człowieczek vbogi/ Będę mogł być potárgnion zá przeyrzeniem iego/ W czym mnie on nie przebaczy fłużeczki fwoiego. *HistLan* F5v; *RejZwierc* 266v; *KochPs* 44; *ArtKanc* D10v, Q6.

przebaczyć kogo (G a. A) (po przeczeniu) w czym [= pod względem czego] (2): (*nagł*) Ná zacny y ftárożytny Kleynot Iáłnie wielmożnego páná/ páná Mikołáyá Mieleckiego W.P. (–) MOże káždy rozumieć po iednym Kleynocie/ Ze záfłze cnotliwego równáią ku cnocie. Y tego cnego Páná w thym nie przebaczone/ Ze mu zá Herb tak mężne zwirzę przyłączone. *PaprPan* A2v; Wtenże fpofoob czyniąć dzięki/ Po Wieczery z fwey ręki/ Kielich z Winem im dáć raczył [*Pan Jezus apostołom*]/ Y wtym ich nie przebaczył *RybGęśli* B4v.

[*cum inf*: kogo na to Pan powołać raczy, pewnej pomocy z nieba dodać nie przebaczy *OtwinPis* 67; Coreczkę zátym Pan Bog im dáć raczył/ Zás ich poćiefzyć w fmetku nie przebaczył. *RybWierszeŻałob* B2.]

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1); iż (1), aby (1)] (2): [czart] podufzcza rozmaite Herody/ [...] ktorzyby mocą á gwałtem rádzi wynifzczyli á zacieráli fwięte fprawy iego [Pana]/ obawaiąc fie/ iáko fie theż obawał ten zły Herod/ áby nie zelżyli mocy á kroleftwá fwoiego: przebaczywfzy tego/ iż ten Pan nie przyfzedł fie ftárác o fwiát y o kroleftwá iego *RejPos* 26, Ooo5v.

W przeciwstawieniach: »przebaczyć ... wysłuchać (3), dobrze czynić, ogarnąć, zmiłować się« (6): DO Páná mego gdym wołał wyfłuchać mie raczył/ Ná ten czás kiedym był trapión on mnie nie przebaczył *LubPs* cc2, L3, Qv; Ale mię pan nieprzebaczył/ Owłzem ogárnąć mię raczył. *KochPs* 38; *ArtKanc* L19v; A ieśliż y złym dobrze ten Pan czynić raczy/ Rzecz pewna że y owłzem dobrych nie przebaczy. *KołaKszczęśl* B2v.

Zwroty: »ni w czym, nic nie przebaczyć« (3:2): Lecż ty ktorýżkolwyek małz nádzyeyę w Pánye/ Położę w nim záfwdy mocne fwe vfánye/ A on cyebye ná wfšem ták záchowác raczy/ W nyebefpyeczeńftwach twych nic cie nie przebaczy *LubPs* Ov; Abowiem Pan fłowá fwego ni w czym nie przebaczył Co Abrámowi w boftwie fwim poprzifiądż był racził *LubPs* Yv, Qv, Y5v; Nikodem z Iozfem [!] wczynili prófby/ By ciáło z krzyżá przefpiecznie zdiąc mogli/ Piłat ich prófby niwczym nie przebaczył/ bo ták Bog raczył. *ArtKanc* D10v.

»nigdy, na wieki nie przebaczyć« (13:2): Wyernych wycznym pokoyem nigdy [Pan] nye przebaczy. *LubPs* E4; A w miłofierdziu twim fwiętim rádość z wefelem mam Bowyemeś ty pokory mey nigdy nye przebaczył *LubPs* H2; Nigdy Pan wiernych fwyh [!] w żadnym nyedofátku przebaczić nie raczy *LubPs* I *marg*; Pan wfzytkich moich trudności dla mnie dokończyć raczy/ Bo miłofierdzyeńftwá fwego ná wieki nie przebaczy *LubPs* dd6v, Fv, K2v, N5, N6v; *RejPos* Ooo5v; *HistLan* F5v; *KochPs* 14; Iuż teraz idż kędy raczyłz Włzák mię nigdy nieprzebaczyłz. Niech fię dzieie wola twoiá Kiedym cię iuż ogládała. *MWilkHist* G3; Lecż ten co prawdę miłuię/ á w niey żywot fwoy fprawyie/ temuć nic fwiátłość nie fzkodzi/ rad záfwdy do niey przychodzi. Iż fá iálne fprawy iego/ od Páná Bogá lámego/ ktore w nim fprawowác raczy/ á nigdy go nie przebaczy. *ArtKanc* H18v, L3, Q6.

[Przen [kogo (G a. A) po przeczeniu]: Ia też da pan bog z niemocy tey kiedy powftáne/ a wlecżę tę nieznośną miłofci fwey ránę [...]. Szczęście mię też iefzcze kiedy potym nie przebaczy/ a po takim fmutku w rychle pociefzyć mię raczy. *StokWąchHist* Bv.]

2. Wybaczyć, darować winę, odpuścić (13) : Roškálz fobie oycze moy włzák to wfzytko twoie/ A bądż kákw profzę cie ná dziateczki fwoie. Przebácż ieflize fie co przydało s krewkości *HistLan* C4v; A kákw Czytelnik gdy czás ten obaczy/ W ktorýście [książki] poślzy/ wádę nálażly przebaczy. *WisznTr* 5.

przebaczyć czego (7): A tyś [Panie] przed fie nic niebacząc wyftępkow ich [przodków naszych] więcey pieczá máiác ná przyrodzoną dobroć boftwá twe^{go} wfytkiegoś przebaczył/ a wiodleś ie przez frogóci morfkie *RejPs* 157; Profzę teraz oycze moy przebácżże wfytkiego/ Nie froz fie nad dziewką fwą *HistLan* D2; *KochPs* 188; O niezmierzonażes ty Bořka miłofci/ żeś ták przebaczyłá náłzych wfzeteczności/ bo dla przyrodzenia náłzego krewkiego/ zelżyłaś ftan Syná fwego namilłzego. *ArtKanc* B20. Cf przebaczyć komu czego.

przebaczyć komu czego (3): *LubPs* P3v; [Mówi córka do ojca] Profzę prze Bog ábyś mi wfytkiego przebaczył/ A vbogim domem mym iuż gárdzić nie raczył. *HistLan* C4; *ArtKanc* N2.

przebaczyć co (3): á to coby fye nápiřáło omyřká/ álbo žeby fye théz co kómu nie podobáło/ raczyli tho przebáczyc. *Strum* Q3. *Cf przebaczyć co komu*.

przebaczyć co komu (2): Kto rozum ma głupcowi niech wřzytko przebaczy. *LubPs* ggv; [Trzecie lekarstwo na gniew] niechże też tho nam od ludzi będzie miło/ gdy nas nieřzkodliwie álbo z niechcienia czym nowym obrářą/ iż im też to tákieř álbo przebaczyć/ álbo też tego zá złe rozumieć nie będziemy. *RejZwierc* 80; [WiřnOkaz 515v (*Linde*)].

przebaczyć czego (po przeczeniu) (1): Vkazał [Pan] tám znák gniewu řwoiego/ iż on záwřdy człeká złořciwego/ ktory żywie ná řwiećie wřzetecźnie/ zgłáđzi, y pámiątkę iego wiecznie. Bo ácz im dłuęo folgować raczył/ ále iednák tego nie przebaczył/ řowito im ich złořci odpłácił/ wřzytki práwie do gruntu wytrácił. *ArtKanc* P3v.

Zwrot: »z łaski przebaczyć« (1): Gdym do nyego [Pana] záwołał wyřłuchać mię raczył/ A mych wřřytkich winnořci z łáski mi przebaczył. *LubPs* P3v.

[*W przén*: Cořz mnimalř tym tákim Spráwiedliwoř Bořa przebáczyc ma/ ktorzy nád Bogá y Syná iego Człowieká nędznego/ [...] wymyřł y vřtáwę Pánu przeciwná v siebie przekłádaia *WiřnOkaz* 515v (*Linde*).

3. *Zauważyć, dostrzec [kogo, co]* (4) : [Skanderbeg] przebaczywřzy to [sprawy wojska nieprzyjacielskiego]/ niedał řie řwoim z mieyřcá ruřřać áby im nieprzyřciáć [!] řzyku niezmyřł *BielKron* 245.

przebaczyć od kogo (1): Zony Litewřkie nierownych obyczáiov teraz niż pierwey były/ bo pierwey bez wřęęo wřtydu iáwnie od męřow vřthępowáły/ lecz dźiř wřtyd vmieia zachowáć/ przebaczywřzy to od inřzych Narodow zwłářzczá od Polakow. *BielKron* 437.

przebaczyć u kogo (1): Item powyada yřch kradzyeřch v Bratha theęo przebaczywřchy odewřzy do wřzy od myařteczka do myařteczka chodzyřł, řzyekyerky, paczyorky, noze w kramyech y theřz w domyech kradłł. *LibMal* 1547/125.

cum A cum inf (1): Wřřákže nie byli w mieřcie tácy ktorzyby nie przyřwolili Tárquiniuřá przywroćić/ iáko dom Aquillioy/ Witellioy/ y dwa řynowie Brutowi/ ktore przebacřono zdráđliwe řlyty piřáć do Tárquiniuřá krolá. *BielKron* 105.

4. *Przewidzieć, przeczuć [w tym: kogo, co]* (5) (6) : Praecognitus – Ten ktori przebaczeł. *Calep* 830b.

Zwrot: »z dawna przebaczyć« (3): Bowyem ten Pan ktory ludzkye řercá řtworzyć raczył A wřřytki zewnęřzne řpráwy ich z dawná przebaczył [qui intelligit omnia opera eorum *Vulg Ps* 32/15] Zářz widzi iż krol mocá řwá moře řie wybáwić *LubPs* I; ná gorach řwych řwiętych záłóżyć ye [fundamenty Syjonu] raczył/ (–) Gdyř wielkie kochánie řwe w nim z dawná przebaczył. *LubPs* T2v, M4v.

a. *Przeznaczyć przed wiekami* (2) : Boř ty Pánie wnęřřnořci me wřřytki pořieřć raczył/ Ieřřće w żywocy me řmáki mey řameř mey przebaczył [suscepisti me *Vulg Ps* 138/13]. *LubPs* eev.

przebaczyć ku czemu (1): w Tobye o wřzechmocny dobrotliwy Pánie/ Miałem ia nędzniczek mocne řwe vřánie/ [...] Z żywotá řmáki mey tyř mey wywyeřć raczył/ A ku chwale řwoyey záwřdyř mey przebaczył. *LubPs* Q3.

5. [*Rozpatrzyć, rozważyć [co]*: bo nie řámytáć dořkonáli ábyřmy wřřytkie rzeczy mogli pęřtko przebaczyć/ muřiem czářu czekać y ná wřzytko řię řtátecźnie rozmyřłáć *RotRozm* I2; A jako řęęlarza,

co może, nigdy nie poznasz, aż go ku jego łodzi pierwej przyrównasz, tak też dusze człowieczej, co jest nie wyrozumiesz, aż ją ku ciału przyłożywszy, w człowieku całym przebaczysz. *OrzPolic* 82.

Zwrot: »pilnie przebaczyć«: Ná ten czás zefromocon nie będę/ gdy pilnie przebaczę wżyŃtkie przykazánia twoie [*cum perspexero in omnibus mandatis Tuis*] *Leop* 1575 *Ps* 118/6 (*Linde*).

6. Obejrzeć od początku do końca, spenetrować [co] (1) :

Szereg: »przebaczyć a oglądać« (1): PoŃłał tedy Iozue s Setym dwu Ńzpiegierzow do Ierychá miáltá/ áby ie przebaczyli á ogládáli. *BielKron* 46v.

Synonimy: **1.** pominąć, zaniechać, zaniedbać, zapomnieć; **2.** darować, odpuścić, przecierpieć; **3.** doźrzeć, dostrzec, obaczyć, ubaczyć, ujrzeć, zajrzeć; **4.** poczuć; **5.** przepatrzeć, rozpatrzeć, rozważyć; **6.** doźrzeć, obaczyć, obejrzeć, przepatrzeć, przewiedzieć.

Formacje współrdzenne cf BACZYĆ.

Cf **PRZEBACZENIE, PRZEBACZONY**